

4. Припхан І.І. Конституційно-правові засади захисту суспільної моралі. Дис. ... канд. юрид. наук. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 61-62, 81.
5. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5.04.2001 р. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. – С. 754, 756, 757, 759, 761, 762, 763, 766.
7. Ландіна А.В. Моральність як об'єкт кримінально-правового захисту // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Збірник наукових праць. – 2003 – №3. – С. 194-204.
8. Ландіна А.В. Моральність як об'єкт кримінально-правового захисту // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. Нове кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство та завдання юридичної підготовки кадрів ОВС України. Спец. вип. У двох ч.. – Ч. 1. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. – С. 170-173.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356.
10. Закон України “Про міліцію” від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 4, ст. 20.
11. Закон України “Про статус народного депутата України” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 3, ст. 17.
12. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України.— 2001.—№ 30.—Ст. 142.
13. Про видавничу справу : Закон України від 5 червня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України.—1997.— № 32.—Ст. 206.
14. Про телебачення і радіомовлення: Закон України: станом на 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43.
15. Закон України “Про освіту” від 23.5.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 34, ст.451.
16. Закон України “Про кінематографію” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 22, ст.114.
17. Закон України “Про культуру”// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 24, ст.168.
18. Закон України “Про дошкільну освіту” від 11.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 49, ст.259.
19. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 21-22, ст.135.
20. Миронова Г. Моральні засади Сімейного кодексу України // Право України. – 2004. - №4.
21. Закон України “Про основи національної безпеки України” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 39, ст.351.
22. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України.—2004.—№14.—Ст. 192.
23. Общественная мораль: философские, нормативно-этические и прикладные проблемы / под общей ред. Р.Г. Апресяна. – М.: Альфа-М, 2009. – 494 с.

УДК: 342.9

ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Кайдаш Л.Ю.

(старший викладач Юридичного інституту Національного університету ДПС України)

***Анотація.** Наукова стаття присвячена дослідженню проблеми реалізації в Україні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини.*

***Ключові слова:** Конвенція, Суд, Комісія, рішення, ухвала, реалізація, застосування, посилання, виконання «джерело права», тлумачення.*

***Аннотация.** Научная статья посвящена исследованию проблемы реализации в Украине положений Конвенции о защите прав человека и основных свобод и решений Европейского суда по правам человека.*

***Ключевые слова:** Конвенция, Суд, Комиссия, решение, постановление, реализация, применение, ссылки, выполнение «источник права», толкования.*

Nauchnaya stat'ya posvyashchena issledovaniyu problemy realizatsii v Ukraine polozheniy Konventsii o zashchite prav cheloveka i osnovnykh svobod i resheniy Yevropeyskiy sud po pravam cheloveka.

***Klyuchevyye slova:** Konventsiya, Sud, Komissiya, resheniye, postanovleniye, realizatsiya, primeneniye, ssylki, vypolneniye «istochnik prava», tolkovaniya.*

Права людини поряд з демократичними засадами розвитку суспільства безумовно, є інститутами першорядної важливості у діяльності сучасних цивілізованих держав.

Серед проблем, що стосується організації і діяльності держави у питаннях дотримання прав людини є співпраця з міжнародними установами, які займаються захистом прав людини як на регіональному, так і на міжнародному рівнях. Однією із регіональних інституцій, яка займається захистом прав людини на теренах Європи, в тому числі і в Україні, є Європейській Суду з прав людини, багато аспектів діяльності якого в національних державах, зокрема і в Україні, залишаються до теперішнього часу до кінця не дослідженими.

При реформуванні пострадянської правової системи в Україні виникають питання пов'язані з необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до положень Європейської системи права та принципів і норм міжнародного права. Особливо дієвими в цьому напрямку державної діяльності є вивчення європейського досвіду формування правової системи і імплементація її положень у національне право та законодавство.

Одна з проблем, яка досліджується сьогодні юридичною наукою в Україні, стосується джерел і форм національного права. Ця проблема набула підвищеного значення і актуальності у зв'язку з ратифікацією 17 липня 1997 року Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція) Першого протоколу і протоколів № 2,4,7, і 11 до Конвенції [1].

Відповідно до положень ст. 45 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та внесеними до неї змінами, зокрема Протоколом № 11, питання тлумачення положень Конвенції і її застосування віднесено до компетенції Європейського суду з прав людини (далі - Суд) [2]. В зв'язку з цим виникає питання що собою представляє Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, як нормативно – правовий акт для українського національного законодавства.

Згідно положень, що закріплені у ст. 9 Конституції України[3] та Законі України «Про міжнародні договори України»[4], чинні міжнародні договори, згода на обов'язкову дію яких на території України надано Верховною Радою України є частиною національного законодавства. Отже враховуючи положення Конституції України по цьому питанню, слід зазначити, що Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод після ратифікації стала складовою національного законодавства як «джерело права», але вже не як європейського, а як національного, і враховуючи зазначене положення вона повинна в повному обсязі застосовуватись правоохоронними органами як нормативно - правовий акт внутрішнього законодавства. В той же час відносно того що являють собою рішення Європейського суду з прав людини для правозастосовної практики України, то у науковців відносно їх реалізації немає єдиної точки зору. Ця проблема в наукових дослідженнях сприймається неоднозначно і є дискусійною[5, с. 42]. В прийнятому 23 лютого 2006 року Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» у ст. 17 передбачено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод і практику Європейського суду з прав людини як «джерело права»[6]. Таким чином в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зазначений правовий припис є певною новелою в національному законодавстві, оскільки встановлює, що поряд з правовими нормами, які передбачені в самій Конвенції, і які національні інституції при розгляді певних юридичних справ повинні в своїй практиці використовувати, як «джерело права», хоч це поки що робиться не дуже часто в нашій державі, також закріплено положення про те, що і рішення Європейського суду з прав людини по тій чи іншій конкретній справі, яка розглянута зазначеним Судом є теж «джерелом права» для українського правозастосовника.

Отже український законодавець закріпив, що реалізація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини йде через «застосування» їх у практичній діяльності державних інституцій як «джерел права», а також шляхом «посилання» на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини при розгляді вирішенні юридичних справ у

національних судах та шляхом безпосереднього «виконання» рішень Європейського суду з прав людини прийнятих відносно держави Україна.

Однак досліджуючи це питання необхідно враховувати положення про те що правова система, яку сповідує наша держава, передбачає, що при прийнятті юридично значимого рішення чи дійства судом(суддею) при їх обґрунтуванні слід обов'язково вказати на «джерело права», а це завжди повинен бути на той час діючий нормативно – правовий акт. Отже, як нами вже зазначалось, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод є нормативно – правовим актом національного законодавства, а звідси і джерелом національного права, це незаперечний факт, тому що, згідно положення закріпленого у ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України[7]. Отже на момент ратифікації Верховною Радою України таким міжнародно - правовим договором була, і в даний час є Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка після здійснення зазначеної законодавчої процедури стала частиною національного законодавства.

Вивчаючи цю проблему слід акцентувати увагу також на питанні, щодо правової природи і характеру рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини як відносно України, так і сприйняття їх в цілому тобто інших рішень Європейського суду з прав людини, що напряду не торкаються України. Тому одним із аспектів, що є проблемними при імплементації рішень Європейського Суду з прав людини є питання, які пов'язані з дослідженням юридичної природи й характеру рішень, прийнятих зазначеним Судом.

Мабуть було б неправильним стверджувати, що це питання взагалі не розглядалось науковцями нашої держави, вони тією чи іншою мірою розглядалось в науковій літературі. Проте слід відмітити, що воно ще знайшло свого вичерпного висвітлення у науковій літературі [8, с. 76-77].

Другий аспект, що торкається зазначеного правового припису, що закріплений у ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» пов'язаний з тим, що при розгляді справ у національних судах практику напращування Європейського суду з прав людини, тобто його рішення по конкретній справі, слід також застосовувати, згідно волі українського законодавця, як «джерело права»[9] і враховувати при прийнятті рішень в рамках здійснення правосуддя в національних судах.

Аналізуючи положення зазначеного Закону слід поставити питання, а чи вводиться його положеннями в національне законодавство таке поняття як «право прецеденту»? Як показують результати наукових досліджень по питаннях використання у національній системі права напращувань Європейського суду з прав людини є дискусійним серед науковців[10, с.396-405].

По-перше, норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод досить абстрактні й містять низку оціночних понять [11, с. 362].

По-друге, роз'яснення її положень здійснює Європейський суд з прав людини (з набуття чинності Протокола № 11 від 1 листопада 1998 року). Рішення Суду є обов'язковими для країни, проти якої вони ухвалені (ч. 1 ст. 46). Одночасно іншим країнам - учасникам Конвенції, яких рішення безпосередньо не стосуються, належить ураховувати їх у своїх правових системах.

За практикою, що склалася в Європі, ці рішення досить часто стають підставою для зміни національного законодавства, яке не відповідає нормам Конвенції [12, с. 366–370].

Віденською конвенцією про право міжнародних договорів встановлено правила роз'яснення останніх, згідно з якими «договір повинен тлумачитися добросовісно, відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їх контексті, а також у світлі об'єкта й цілей договору (ч. 1 ст. 31); поряд із контекстом договору враховується наступна практика застосування договору, що встановлює згоду учасників щодо його тлумачення (п. б ч. 3 ст. 31)» [13, с. 40]. .

Юрисдикція Європейського суду з прав людини, згідно ч. 1 ст. 32 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод поширюється на всі правовідносини, які стосуються її трактування та застосування. Приєднуючись до Конвенції, національні держави дають згоду на обов'язковість юрисдикції Європейського суду з прав людини, а

тому врахування тлумачень змісту положень Конвенції, викладених у рішеннях Суду, є частиною виконання зобов'язань за міжнародним договором.

З 2006 року в Україні вимога врахування практики Європейського суду з прав людини набула втілення на рівні національного закону, зокрема ним передбачено що: а) обов'язком держави є виконання рішень Суду у справах проти України; б) необхідно усунути причин порушення Україною Конвенції і протоколів до неї; в) потрібно впроваджувати в українське судочинство й адміністративну практику європейських стандартів прав людини; г) створювати передумови для зменшення кількості скарг до Суду проти України.

Цим Законом фактично визнано, що рішення Європейського суду з прав людини є офіційними джерелами національного законодавства тому що в ст. 17 цього Закону задекларовано, що при розгляді справ суди застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод і практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

У ст. 18 зазначеного Закону передбачений порядок посилання самої Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і та практику Європейського суду з прав людини. Так, для посилання на текст Конвенції суди використовують її офіційний переклад українською мовою й переклади текстів рішень Суду, надруковані в спеціальному виданні. За відсутності перекладів цих рішень або при виявленні мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом суд користується оригінальним текстом[14].

Підкреслюючи безперечно важливість Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини для української правової системи, він зумовив у середовищі науковців дискусію щодо визначення правової природи рішень Суду.

Одні вчені вважають їх прецедентами в класичному розумінні, які характерні для країн англосаксонського права В. Паліюк, але переважна більшість науковців, зокрема М. Ентін, В. Туманов, П. Рабінович, О. Толочко, В. Адріанов, Л. Тимченко[15, с. 41] та інші переконані, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не передбачає юридичних підстав для надання рішенням Європейського суду з прав людини статусу прецеденту в розумінні англійської доктрини. Українській правовій системі (як і іншим державам континентальної Європи) традиційно не притаманно застосування прецеденту як джерела права.

За висновками В. Адріанова, існують вагомі підстави для відхилення твердження про прецедентну природу (у вузькому значенні) рішень Європейського суду з прав людини :

по-перше, у силу положень Конвенції рішення Суду є актами застосування і тлумачення положень самої Конвенції. Рішення Суду не мають статусу окремого джерела права (як, наприклад, судовий прецедент в Англії). Ці рішення не породжують правової норми, не заповнюють прогалин у праві, а лише конкретизують зміст існуючих конвенційних норм;

по-друге, одне з основних положень англійської доктрини прецеденту полягає в тому, що кожний суд зобов'язаний дотримуватися рішення вищого за ієрархією суду, а апеляційні суди зв'язані своїми попередніми рішеннями. Європейський суд з прав людини не є апеляційною або касаційною інстанцією щодо національних органів судової влади, що постійно підкреслюється в рішеннях Суду;

по-третє, Суд неодноразово відходив від своїх попередніх рішень у подальшій практиці, посилаючись на те, що Конвенція не є сталим механізмом і роз'яснення її приписів може змінюватися з розвитком певних правових інститутів і правових систем [16, с. 41; с. 366].

Аналогічну позицію займає П. Рабінович. Ним відмічається, що рішення Суду є насамперед додатковим критерієм відповідності норм національного права нормам Конвенції, можливим зразком їх тлумачення й застосування, який може одночасно використовуватися і при трактуванні норм національного законодавства [17, с. 233–236].

Стосовно ж місця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в правовій системі України, то варто, підтримати думку по цьому питанню В. Паліюка, який

зауважує, що її положення, які теж знайшли своє відображення в рішеннях Суду, мають верховенство над національним правом незалежно від його джерел [18, с. 14].

В той же час за умови дії положень Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» не можна вважати посилання на рішення Європейського суду з прав людини прецедентом у класичному його розумінні. Ці рішення мають характер застосування положень Конвенції поряд з інтерпретаційними положеннями до неї, що містяться в рішеннях Суду. Крім того, посилання національних судів на відповідні правові приписи є досить проблемними в організаційному аспекті. По-перше, потребує уточнення й чіткого нормативно-правового визначення процедура перекладу й офіційного опублікування рішень Суду, а також їх впровадження в діяльність суддів та іншої юридичної громадськості. По-друге, незрозуміло, яким чином національні суди будуть посилатися на рішення неперекладені, оскільки навіть при досконалому володінні іноземною мовою суддею (що не так часто зустрічається в середовищі суддів) легітимність певних посилань викликає сумніви з огляду на недотримання процедури оприлюднення цих рішень як визначених відповідним Законом джерел права [19, с. 42].

Про зазначену дискусію по цьому питанню у своїй науковій статті зазначають Деко Л., Боднар О. [20, с.76-77], а також ньому йде мова і в інших наукових дослідженнях[21, с.201-211; 262-288; 7-8; 131-134].

Відсутність однозначного підходу до вирішення зазначеної проблеми призводить до певних розбіжностей у науковців відносно реалізації положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики рішень Європейського суду з прав людини в Україні [22, с.41]. Так, одні науковці зазначають, що національні суди мають застосовувати Конвенцію в разі невідповідності національного законодавства її положенням [23, с.38-39]. Однак постає питання, на якій підставі суди мають право вирішувати такі ситуації, якщо згідно зі ст. 32 Конвенції тлумачення цього документа належить до компетенції Європейського суду з прав людини, а згідно зі ст. 147 Конституції України питаннями тлумачення законів України віднесено до виняткової компетенції Конституційного Суду України[24].

Розглядаючи статті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод слід відмітити, що їх положення містять багато оціночних поняття, які носять абстрактний характер. На перший погляд, авторам тексту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод найпростіше було б викласти вичерпний перелік прав і свобод та форм їх реалізації, визначивши таким чином чіткі рамки застосування. Але тоді на думку Ю. Зайцев, такий «арифметизований» шлях призвів би до порушення одного з визначальних принципів, що лежать в основі верховенства права, а саме - принципу невичерпності прав людини і основних свобод, що призвело б до виведення за межі конвенційного правового захисту цілої низки прав, свобод та форма їх реалізації, а отже, і форма порушення яких прямо не передбачена у тексті Конвенції[25, с. 13]. У зв'язку з цим зміст норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а отже і розуміння закріплених нею прав людини та основоположних свобод, з'ясовується лише через їх тлумачення.

Серед науковців, які досліджують ознаки, особливості і значимість рішень Європейський суд з прав людини, існують різні погляди на правову природу цих рішень. На поверхні дискусії по цьому питанню лежить завдання дати відповідь чи є все таки рішення Європейського суду з прав людини, джерелом права України? Чи все таки ні? Як зазначає Є. Шишкіна, пошук відповіді на це питання може бути здійснено через аналіз будь-якого з видів у сталій класифікації: звичай, прецедент, норма. Оскільки прецедент походить у своїй більшості із судового рішення, то зрозуміло, що відповідь на запитання, чи є рішення Європейського суду з прав людини джерелом права, слід шукати лише у відповіді - чи є таке рішення прецедентом[26, с.102].

Отже підводячи підсумок дослідженню точок зору науковців відносно реалізації в національній правовій системі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень і ухвал Європейського суду з прав людини, а також ухвал Комісії слід зазначити, що положення Конвенції застосовуються на рівні національного

законодавства в якості «джерела права», а рішення та ухвали Суду як «джерело» тлумачення положень Конвенції.

Таким чином реалізація положень Конвенції, що започатковані у рішеннях та ухвалах Європейського суду з прав людини та ухвал Комісії здійснюється в Україні шляхом їх застосування і посиланням на них, а також шляхом виконання рішень Суду.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 40. - Ст. 263; 1997. - №22-23. - Ст. 197; 2004. - №3. - Ст. 76; 2006. - №26. - Ст. 216.
2. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини від 4 листопада 1950 року зі змінами, внесеними Протоколом № 11. // Приватне життя і поліція, Концептуальні підходи. Теорія та практика. Серія: людина, суспільство, поліція – Автор. колектив / Відп. Ред. Ю.І. Римаренко. – К.: КНТ, 2006.- 749 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.-200, № 50. - Ст. 540.
5. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477 - IV // Відомості Верховної Ради України. - 2006. -№ 30. - Ст. 260
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141
8. Дешко Л.М, Боднар О.В. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини / //Правовий часопис Донецького університету. – 2008. - № 2(20).- С.76-80.
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477 - IV // Відомості Верховної Ради України. - 2006. -№ 30. - Ст. 260.
10. Кайдаш Л.Ю. Про питання застосування Європейської Конвенції з прав людини та практики Європейського Суду з прав людини як нормативних актів національного законодавства // М.В Коваль, Л.Ю. Кайдаш Право і управління Електронна збірка, 2012, № 2.- 396-409.
11. Шило О. Г. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело кримінально-процесуального права України // Конституція України – основа модернізації держави і суспільства: Матеріали наук. конф., м. Харків, 21–22.06.2001 р. –Х.: Право, 2001. – С. 361–363.
12. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. –М.: Изд-во МНИМП, 1998. – 600 с.
13. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477 - IV // Відомості Верховної Ради України. - 2006. -№ 30. - Ст. 260.
15. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
16. Адріанов В. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини // Право України. – 2002. – № 3. – С. 41–44; Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування: Пер. з англ. – К.: Артек, 1997. – 624 с.
17. Рабінович П., Раданович Н. Загальнотеоретичні питання національної імплементації міжнародних договорів з прав людини // Практика Європ. суду з прав людини. Рішення. Практика. Коментарі. – 2003. – № 3. – С. 223–236.
18. Паліюк В. П. Застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод. – К.: Фенікс, 2004. – 264 с.
19. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
20. Дешко Л.М, Боднар О.В. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини / //Правовий часопис Донецького університету. – 2008. - № 2(20).- С.76-80.
21. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Європейським судом з прав людини. Навч. посіб / Автор. кол. М.В. Мазур, С.Р. Тагієв, А.С. Беніцький, В.В. Кострицький; [Від. ред. к.і.н., доцент В.М. Карпунов]. – Луганськ; РВВ ЛДУВС. – 2006. – 594 с.; Авер'янов В.Б., Бояринцева М.А., Кресіна І.А., Лук'янець Д.М. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно – правове забезпечення реалізації та захисту. – К.: Наук. вироб. Підприємство «Вид. «Наукова думка» НАН України. – 2007. - с 262 -268.; Козюбра М.І. Тенденції розвитку джерел права України в контексті європейських правоінтеграційних процесів // наукові записки Національного університету «Києво – Могилянська академія». Юрид. науки. – 2004. – том. 26; Кононенко В. Рішення Європейського суду з прав людини як прецедент тлумачення Конвенції про захист прав людини та основних свобод // Право України. - 2008. - №3.- С.131-134 та інші.
22. Третяков Д. Застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні // Віче. - № 9-10. - 2007. - С. 41 - 44.

23. Паліюк В. Методика застосування положень Конвенції про захист прав людини і основних свобод (деякі аспекти цього питання) // Досвід застосування Європейської конвенції з прав людини в судочинстві України та Польщі: Матеріали наук.-практ. конф. / Упоряд. О. П. Корнієнко. - К.: Видавництво «А. П. Н.», 2006.
24. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
25. Зайцев Ю. Потреба використання практики Європейського суду з прав людини // Практика Європейського суду з прав людини: Рішення. Коментарі. - 2002. - № 3. - С. 5-13.
26. Шишкіна С.В. Деякі аспекти правової природи рішень Європейського суду з прав людини // Право України. - 2005. - № 4. - С. 102 - 104.

КОНСТИТУЦІЙНА ДОКТРИНА УКРАЇНИ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ ДЕРЖАВИ

Кампо В.М.

(кандидат юридичних наук, заслужений юрист України)

Вступ. У процесі конституційної реформи важливо не тільки наповнити відповідним новим змістом положення Конституції України, але й подбати про її ефективну дію. Адже відомо, що проблеми чинної Конституції 2004 року не стільки в самому її тексті, скільки в механізмах її реалізації, захисту та охорони. Адже роль Конституції фактично звелася до символу, формального атрибуту держави та ролі джерела поточного законодавства.

В історії подібна роль конституції була характерна для європейських країн ХІХ – початку ХХ століття, коли фактично функції конституційного регулювання виконували переважно закони («країни законності»)[1]. Однак ця система регулювання виявилася негнучкою і як наслідок, привела до появи тоталітарних диктатур, заснованих на диктаті тоталітарних законів – правого фашизму (нацизму) та лівого комунізму.

Після другої світової війни європейські демократичні країни почали трансформуватись в «країни конституційності», тобто правові системи, зорієнтовані на верховенство конституції, в якій головна роль відводилась європейським спільним демократичним цінностям – гідності і правам людини, принципам верховенства права і відповідальності демократії. Завдяки реалізації цих цінностей відбулась конституціоналізація практично всіх сфер державного і суспільного життя зазначених країн, а також - ріст конституційної культури громадян і влади тощо.

Власне, у процесі конституційної реформи в Україні, по ідеї, потрібно закласти основи «країни конституційності» з тим, щоб функції її Конституції (регулятивна, захисна та охоронна) виконували не закони, а вона сама. Проте розвиток конституцієдавчого процесу або процесу конституційного реформування в Україні вказує на те, що при цьому не враховуються важливі до нього вимоги, і тому є загроза, що зазначена мета не буде досягнута.

На жаль, більшість українських вчених-позитивістів продовжують підходити до проектування Конституції з позицій «країни законності», тобто ХІХ – початку ХХ століття! Абсолютно не зроблені висновки з негативної практики попереднього етапу конституційного розвитку; нічим не підкріплені утопічні підходи до такого проектування, що часто переважають над реалістичними підходами (відсутні економічні експертизи нововведень) тощо. Найяскравіший приклад цих недоліків - реформа з децентралізації влади, яку нерідко зводять до укрупнення територіальних громад, нерідко без урахування їх фінансово-економічного стану, розвитку підприємництва, розмірів доходів жителів громад, рівня загальної та муніципальної культури населення і т.д.

Проте думаючи над проблемами конституційного реформування, не слід забувати про реалізацію положень майбутнього Основного Закону країни, незалежно від того, яким він буде. І тут важливо виділити такий напрям як планування конституційного розвитку, який частково був задіяний після прийняття Конституції України 1996 року (президентським указом 1996 року було затверджено ряд заходів з її реалізації). Як не дивно, але таке планування практично було відсутнє з відновленням Конституції України 2004 року.

Після прийняття нових конституційних змін, на нашу думку, парламент на пропозицію Міністерства юстиції має ухвалити акт планування конституційного розвитку -